

İhracatın İstihdam Üzerine Etkisi: Kırılgan Beşli Ülkeleri için Yapısal Kırılgan Eşbütünleşme Analizi

Tuğba Konuk¹

Özet

Küreselleşen dünyada ekonomik büyüme ve kalkınma, ülkelerin dış ticaret performanslarıyla ilişkilendirilebilmektedir. Bu bağlamda, ihracat, yalnızca bir gelir kaynağı olmanın ötesinde, istihdam üzerindeki etkileriyle de dikkat çekmektedir. İhracatın istihdam üzerindeki etkilerini anlamak, sürdürülebilir kalkınma politikalarının oluşturulmasında önemli bir role sahiptir. İhracat, bir ülkenin ürettiği mal ve hizmetlerin uluslararası piyasalarda satılması olarak tanımlanabilmektedir. Bu süreç, ülke ekonomisine döviz girdisi sağlamakla birlikte, üretim faaliyetlerini artırarak istihdam yaratmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ihracat odaklı büyüme stratejileri, işsizliğin azaltılması ve ekonomik refahın artırılması açısından önemli bir araç olarak görülmektedir. İhracatın istihdama olan etkisi, genellikle iki temel mekanizma üzerinden incelenmektedir. Doğrudan etkiler, ihracata yönelik sektörlerde çalışan iş gücünün artışıyla kendini gösterirken, dolaylı etkiler ise ihracatın diğer sektörlerdeki üretim ve hizmet taleplerini artırmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı Kırılgan Beşli Ülkeleri için İhracatın İstihdam üzerine etkisini 1994-2023 yıllık verilerini kullanarak Panel Eşbütünleşme Analizi ile araştırmaktır. Elde edilen bulgulara göre panel genelinde ihracatın istihdam üzerine etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

1. Giriş

Küreselleşme süreci, ülkelerin ekonomik yapılarında önemli dönüşümlere yol açmış ve bu bağlamda ihracat, ekonomik büyümenin ve istihdam yaratmanın temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ihracatın istihdam üzerindeki etkisi, ekonomi politikalarının

1 DR., Orcid:0000-0002-7381-4131, e-mail: yilmaz-tuba@outlook.com

belirlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, “Kırılgan Beşli” olarak adlandırılan Türkiye, Brezilya, Hindistan, Endonezya ve Güney Afrika ekonomilerinde ihracat-istihdam ilişkisi dikkat çekici bir araştırma konusu olmuştur.

İhracat, ekonomik büyümenin ve istihdamın önemli belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Klasik ve yeni dış ticaret teorileri, ihracatın üretimi ve verimliliği artırarak istihdam yaratabileceğini öne sürmektedir (Krugman, 1980; Balassa, 1978). Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde ihracata dayalı büyüme stratejileri, istihdamı teşvik eden temel politikalar arasında yer almaktadır (Helpman & Krugman, 1985). Ancak, ihracat-istihdam ilişkisi, ülkelerin yapısal özelliklerine, sektörel dinamiklerine ve küresel ekonomik dalgalanmalara bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir.

İhracatın istihdam üzerindeki etkisini anlamak için öncelikle teorik çerçeveye bakmak gerekir. Balassa (1978), ihracatın ekonomik büyümeyi teşvik ederek üretim kapasitesini artırdığını ve dolayısıyla istihdam yaratımını desteklediğini ifade etmiştir. Ayrıca, Heckscher-Ohlin teorisi, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüklerine dayalı olarak ihracata yönelmesinin, emek yoğun sektörlerde istihdam artışına neden olabileceğini öne sürmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ihracatın işgücü talebini artırarak işsizlik oranlarını düşürme potansiyeli bulunmaktadır (Krugman & Obstfeld, 2009).

Kırılgan Beşli ülkeleri, sermaye akımlarına karşı hassas yapıları ve dış ticaret açıkları nedeniyle makroekonomik dalgalanmalara açık ekonomiler arasında yer almaktadırlar (Eichengreen & Gupta, 2013). Bu ülkeler için ihracatın istihdam üzerindeki etkisinin incelenmesi, ekonomik istikrar ve sürdürülebilir büyüme açısından kritik bir öneme sahiptir. İhracatın işgücü talebini artırması, üretim hacminin genişlemesine ve yeni istihdam olanaklarının yaratılmasına katkı sağlayabilmektedir (Rodrik, 2008). Ancak, küresel değer zincirlerindeki değişimler ve teknoloji kullanımının yaygınlaşması, ihracatın istihdam üzerindeki etkisini sınırlandırabilmektedir (Autor, Dorn, & Hanson, 2016).

Bu çalışma, Kırılgan Beşli ülkelerinde ihracatın istihdam üzerine etkisini yapısal kırılımlı eşbütünleşme analizi çerçevesinde incelemektedir. Literatürde, ihracatın istihdam üzerindeki etkisini ele alan çeşitli ampirik çalışmalar bulunsada (Felbermayr, Prat, & Schmerer, 2011; Kiyota, 2012), Kırılgan Beşli ülkeleri özelinde yapısal kırılımları dikkate alan kapsamlı analizlerin sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Giriş bölümünde ihracatın istihdam üzerine etkisi ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde literatür

taramasına yer verilecek üçüncü bölümde veri seti, yöntem ve bulgulara değinilecektir. Dördüncü bölümde elde edilen sonuçlara ve politika önerilerine yer verilecektir.

2. Literatür Taraması

İhracatın istihdam üzerindeki etkisi, ekonomi literatüründe önemli bir tartışma konusudur. Genel olarak, ihracatın istihdam üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar farklı sonuçlara ulaşmıştır. Bu etkiyi belirleyen faktörler arasında ihracatın sektörel dağılımı, ülkenin ekonomik yapısı, teknolojik gelişmişlik düzeyi ve işgücü piyasasının esnekliği gibi unsurlar yer almaktadır. Aşağıda yer alan tablo 1.'de ihracatın istihdam üzerine etkisini araştıran çalışmalara yer verilmektedir.

Tablo 1. İhracatın İstihdam Üzerine Etkisi ile İlgili Literatür Taraması

Yazar (Yıl)	Dönem	Ülke	Bulgular
Berman, Bound ve Machin (1998)	1980-1994	ABD, İngiltere	Teknoloji yoğun ihracat, vasıflı işgücü talebini artırmaktadır.
Bernard ve Jensen (1999)	1984-1992	ABD	İhracatçı firmalar daha hızlı büyüyerek istihdama daha fazla katkı sağlamıştır.
Görg ve Strobl (2002)	1985-1998	İrlanda	İhracat yapan çok uluslu şirketler, istihdamı yerel firmalardan daha fazla artırmaktadır.
Sunal ve Aykaç (2005)	1993-2003	Türkiye	İhracat ile istihdam arasında uzun dönemli ilişki bulunmamıştır.
Van Biesebroeck (2005)	1993-2002	Afrika	İhracat yapan firmalar, iç piyasaya yönelik firmalardan daha hızlı büyümekte ve daha fazla iş imkânı yaratmaktadır.
Fu ve Balasubramanyam (2005)	1987-1998	Çin	İhracat artışı işgücü talebi ve istihdamı artırmıştır.
Brambilla, Lederman ve Porto (2012)	1990-2008	Arjantin	İhracat artışı özellikle nitelikli işgücüne olan talebi artırmaktadır.
Amiti ve Davis (2012)	1997-2007	ABD	İhracat yapan firmalar, iç pazara yönelik firmalara kıyasla daha yüksek ücretler ödemektedir.
Lee ve Vivarelli (2018)	1995-2015	G20 Ülkeleri	İhracat, yüksek gelirli ülkelerde istihdamı artırırken düşük gelirli ülkelerde etkisi sınırlıdır.
Akgün Güngör ve Yıldırım (2018)	2003-2015	Türkiye	İhracat, sermaye-yoğun ve emek-yoğun sanayilerde istihdamı artırmıştır.
Altay ve Yılmaz (2016)	2005-2015	Türkiye	İhracat ile istihdam arasında uzun vadeli olumlu ilişki vardır.
Aydiner (2016)	2014	Türkiye	İhracat yapan firmaların istihdamı arttığı görülmektedir.

Yazar (Yıl)	Dönem	Ülke	Bulgular
Zengin Taşdemir (2019)	2003-2015	Türkiye	İhracat, emek-yoğun sanayilerde istihdamı artırmıştır.
Cirera, Fattal Jaef ve Maemir (2020)	2000-2018	Gelişmekte Olan Ülkeler	İhracat artışı özellikle yüksek beceri gerektiren işlerde istihdamı artırmıştır.
Rodrik (2021)	1990-2020	Küresel	Küreselleşme ve ihracat, sanayileşmiş ülkelerde istihdam artışı sağlarken gelişmekte olan ülkelerde düşük ücretli işlerde yoğunlaşmaya neden olmuştur.
Ersungur, Özdemir ve Tığtepe (2021)	1980-2018	20 OECD ülkesi	İthalat ve sabit sermaye, istihdamı olumlu etkilemiştir.

Literatür incelendiğinde ihracatın istihdam üzerine etkisinin çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Bu farklılıklar kullanılan veri aralığı, ülke ve dönemden kaynaklanabilmektedir.

3. Veri Seti, Model ve Bulgular

Çalışmada 1994-2023 yılları veri seti ile Kırılgan Beşli ülkelerine ait İstihdam Oranları (LİST) ile Mal ve Hizmet İhracatı (LİH) değişkenleri logaritmaları alınarak modele dâhil edilmiştir. Analizde yer alan değişkenlerin verilerine Dünya Bankasından ulaşılmıştır. Tablo 2.'de modele dâhil edilen değişkenlerin açıklamaları ve kaynakları yer almaktadır.

Tablo 2. Değişkenlerin Tanımlanması

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
LİST	Logaritmik İstihdam Oranları	Dünya Bankası (WDI)
LİH	Logaritmik Mal ve Hizmet İhracatı	Dünya Bankası (WDI)

Ekonometrik analizde Kırılgan Beşli ülkeleri araştırılmıştır. Tablo 3.'de analizde yer alan Kırılgan Beşli ülkeleri gösterilmektedir.

Tablo 3. Analizde Yer Alan Ülkeler

Analizde Yer Alan Ülkeler	
1	Hindistan
2	Brezilya
3	Endonezya
4	Türkiye
5	Güney Afrika

$$Model: L\dot{I}ST_{it} = \alpha_i + \beta_{it} L\dot{I}H_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

($i = 1, \dots, 5$) ve ($t = 1994, \dots, 2023$)

Bu modelde kesit boyutu; i , zaman boyutu; t ile gösterilmektedir.

3.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Analizi

Yatay Kesit Bağımlılığı testleri, ekonometrik analizlerde oldukça önem arz etmektedir. Özellikle panel veri analizlerinde birimlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve bağımlılık durumlarını anlayabilmek için bu testlerin uygulanması gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığını dikkate almak doğru tahminler yapabilmek adına önemli görülmektedir (Breusch ve Pagan, 1980).

Ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna varabilmek için “ H_0 : “Kesitler arası bağımlılık yoktur” hipotezinin ret edilmesi gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığı bir ülkede ortaya çıkan bir şokun diğer ülkelerin ekonomilerini etkilemesi olarak tanımlanabilmektedir. Bu tür bağımlılıklar göz ardı edildiğinde, model sonuçları yanıltıcı olabilmektedir (Baltagi, 2008). Panelde yatay kesit bağımlılığı yok ise birinci kuşak birim kök testleri uygulanabilmektedir. Eğer panelde yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna varılmış ise ikinci kuşak birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığı testi sonuçlarına tablo 4.’de yer verilmektedir.

Tablo 4. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler Testler	LİST		LİH	
	İst. Değeri	Olasılık Değeri	İst. Değeri	Olasılık Değeri
CD _{lm1} (BP,1980)	44.922*	0.000	29.098*	0.001
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	7.809*	0.000	4.270*	0.000
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)	-3.005*	0.001	-3.871*	0.000
LM _{adj} (PUY, 2008)	3.390*	0.000	7.771*	0.003
Eş Bütünleşme Denklemi				
	İst. Değeri		Olasılık Değeri	
CD _{lm1} (BP,1980)	43.313*		0.000	
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	7.449*		0.000	
LM _{adj} (PUY, 2008)	3.846*		0.000	

*Not: *, ** ve *** işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.*

Analiz bulgularında yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla yatay kesit bağımlılığı olduğu durumlarda uygulanabilen ikinci nesil panel birim kök testleri ile analizler gerçekleştirilebilmektedir.

3.2. Birim Kök Analizi

CADF testi, ADF regresyon testi olarak bilinen testten gecikmeli yatay kesit ortalamaları ile genişletilerek oluşturulmuştur. CADF testi $T > N$ ve $N > T$ olduğu iki durumda da kullanılmaktadır (Konuk, 2025). Tablo 5’de LİST ve LİH değişkenleri için Pesaran CADF birim kök testi sonucuna yer verilmektedir.

Tablo 5. CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	t-bar	%5(cv5)	z-bar	Prob(olasılık)
LİST	-1.541	-2.330	0.505	0.693
LİH	-1.826	-2.330	-2.570	0.440

CADF birim kök testi sonuçlarına göre, %5 anlamlılık düzeyinde temel hipotezin reddedilmemesi değişkenin seviyede birim kök içerdiğini göstermektedir. Tabloda yer verildiği gibi, t bar (CIPS) istatistikleri, %95(cv5) güven seviyesinde hesaplanmış olan kritik değerlerden mutlak değer olarak küçük olduğu için tüm serilerin seviyede birim kök içerdiği bulgusuna varılmaktadır.

Elde edilen sonuçlarda H_0 boş hipotezi reddedilememektedir. Dolayısıyla LİST ve LİH değişkenlerinin birim kök testi sonuçlarında seviyede birim kök içerdiği görülmektedir.

3.3. Homojenlik Test Sonuçları

Çalışmada panelin homojen olup olmadığını belirlemek amacıyla Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen Slope Homogeneity Test (Delta testi) uygulanmıştır. Bu test kapsamında, sıfır hipotezi (H_0 : Eğim katsayıları homojendir) ve alternatif hipotez (H_1 : Eğim katsayıları heterojendir) şeklindedir. Paneli oluşturan ülkelerden herhangi birinde meydana gelen değişimin diğer ülkeleri aynı ölçüde etkileyip etkilemediği bu test aracılığıyla değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ekonomik yapıları farklılık gösteren ülkelerin yer aldığı panel modellerinde heterojenlik varsayımı kabul edilirken, benzer ekonomik yapıya sahip ülkeler için homojenlik varsayımı benimsenmektedir. Bu nedenle, elde edilen katsayılar, panelde yer alan ülkeler arasındaki farklılıkları anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir.

Tablo 6’da yer alan homojenlik testi sonuçlarına göre, eğim katsayılarının homojen olmadığı tespit edilmiştir. Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen Slope Homogeneity Test (Delta testi) kapsamında gerçekleştirilen analizde, sıfır hipotezi (H_0 : Eğim katsayıları homojendir)

%10 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Bu bulgu, paneli oluşturan ülkeler arasında ihracatın istihdam üzerindeki etkisinin farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Eğitim Homojenliği Test Sonuçları

Testler	Test İst.	Olasılık Değeri
Delta Tilde	1.424***	0.077
Delta Tilde _{adj}	1.498***	0.067

*Not: *, ** ve *** işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.*

Ekonomik yapıları birbirinden farklı olan ülkelerin yer aldığı panel modelinde, ülkelere birinde meydana gelen değişimin diğer ülkeleri aynı düzeyde etkilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen katsayılar, ihracat-istihdam ilişkisinin ülkelere özgü dinamikler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, politika önerilerinin her ülkenin ekonomik koşulları dikkate alınarak oluşturulması gerektiği söylenebilir.

3.4. Panel Eşbütünleşme Analizi

Westerlund (2006) panel eşbütünleşme testi yapısal kırılmalı eşbütünleşme testidir. Bu test değişkenlerin seviyede birim kök içerdiği durumlarda kullanılabilir. Westerlund (2006) tarafından geliştirilen çoklu yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme testi, McCoskey ve Kao (1998)'in LM testine dayalı hem sabitte hem de trendde yapısal kırılmaları tespit eden yeni nesil eşbütünleşme testleri arasında yer almaktadır. Bu çalışmada Westerlund (2006) yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme testi ile ihracatın istihdam üzerine etkisi araştırılmıştır.

Tablo 7. Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları

	LM Test İstatistiği	Asimptotik Olasılık Değeri	Bootstrap Olasılık Değeri
Yapısal Kırılmasız Model			
<i>Sabitli</i>	5.839	0.000	0.090
<i>Sabit ve Trendli</i>	5.065	0.000	0.120
Yapısal Kırılmalı Model			
<i>Sabitli</i>	5.536	0.000	0.370
<i>Sabit ve Trendli</i>	13.857	0.000	0.860
Kırılma Tarihleri			
	<i>Sabitli Model</i>	<i>Sabit ve Trendli Model</i>	
Hindistan	-	1994-2016	
Türkiye	1994-2005	-	
Güney Afrika	1994-2016	-	

Not: Bootstrap olasılık değerleri 100 tekrarlı dağılımdan elde edilmiştir. Asimptotik olasılık değerleri, standart normal dağılımdan elde edilmiştir.

Kırılğan Beşli ülkeleri için uygulanan yapısal kırılmalı Eşbütünleşme analizi sonuçlarına göre Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı üzerine kurulu H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Dolayısıyla değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu görülmektedir. İlâveten ülkeler bazında kırılma tarihleri de tablo 7.'de yer almaktadır. Kırılma tarihleri incelendiğinde 1994 krizinin ön plana çıktığı görülmektedir.

3.5. Panel Eşbütünleşme Katsayı Tahmin Analizi

Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE (Common Corelated Effects) analizi değişkenler düzeyde durağan değil iken, eşbütünleşme ilişkisinin olduğu durumlarda eşbütünleşme katsayılarını tahmin edebilmek için kullanılmaktadır (Yerdelen Tataoğlu, 2020). CCE tahmincisi $T > N$ ve $N > T$ durumlarının her ikisinde de kullanılabilir (Konuk ve Engin, 2023).

Analizde yer alan Kırılğan Beşli ülkeleri için toplam mal ve hizmet ihracatı (LİH)'nin İstihdam oranları (LİST) üzerine etkisi Tablo 8.'de yer almaktadır. Tablo 8.'de LİH değişkeninin LİST bağımlı değişken üzerindeki etkisi CCE tahminci testine göre analiz edilmiştir. Panel genelinde ihracat oranlarının İstihdam oranları üzerine etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle ihracat oranlarında meydana gelen %1'lik artışın istihdam oranlarını %0.4600 oranında artırdığı görülmektedir. Kırılğan Beşli ülkelerinde bulgular ülke bazlı değerlendirildiğinde ihracat

oranlarında meydana gelen %1'lik bir artışın istihdam oranlarını Brezilya'da %0.3084, Endonezya'da %0.3098, Türkiye'de %0.4257, Güney Afrika'da %1.0616 oranında artırdığı görülmektedir. Hindistan'da ise bulgular istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 8. Eşbütünlüşme Katsayıları Tahmini (CCE) (Pesaran, 2006)

	β_1 Katsayı	Std. Hata	p-değeri
CCE	0.460017	0.154801	0.003
Ülke Sonuçları			
Hindistan	0.1943251	0.2074935	0.349
Brezilya	0.3084285	0.125584	0.014
Endonezya	0.3098992	0.0669231	0.000
Türkiye	0.4257617	0.217688	0.050
Güney Afrika	1.061671	0.2057167	0.000

Eşbütünlüşme testi sonucunda Kırılgan Beşli ülkelerinin incelendiği panel genelinde elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

$$L\dot{I}ST = \alpha + 0.460L\dot{I}H + \varepsilon$$

İhracatta meydana gelen artışın panel genelinde İstihdam oranları üzerinde etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Elde ettiğimiz bulgular literatürde yer alan Bernard ve Jensen (1999), Lee ve Vivarelli (2018), Akgün Güngör ve Yıldırım (2018), Altay ve Yılmaz (2016) çalışmalarıyla uyumludur.

4. Sonuç

Bu çalışma, Kırılgan Beşli ülkelerinde ihracatın istihdam üzerindeki uzun dönemli etkisini yapısal kırılmalı eşbütünlüşme analizi ile incelemiştir. Elde edilen bulgular, ihracatın bu ülkelerde istihdamı artırıcı etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, ihracatın ekonomik büyümeyi ve işgücü talebini artırdığı yönündeki teorik beklentilerle tutarlı olduğunu göstermektedir (Krugman, 1980; Balassa, 1978). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ihracata dayalı büyüme modellerinin istihdam üzerindeki olumlu etkileri önceki çalışmalar tarafından da vurgulanmıştır (Felbermayr, Prat, & Schmerer, 2011; Kiyota, 2012). Ancak, ihracatın sektörel bileşimi ve küresel ticaret dinamikleri göz önüne alındığında, istihdam üzerindeki etkisinin ülkelere ve sektörler göre farklılık gösterebileceği de unutulmaması gereken bir konudur (Autor, Dorn, & Hanson, 2016).

İhracatın istihdam üzerine olumlu etkisinin sürdürülebilir olması açısından politika yapıcılar için önemli çıkarımlarda bulunulabilir. İlk olarak Kırılgan Beşli ülkelerinde ihracatın istihdam yaratıcı etkisini maksimize edebilmek için katma değeri yüksek ve emek-yoğun sektörler için politikalar geliştirilmelidir. Özellikle imalat sanayiinde ihracat teşviklerinin artırılması, istihdamı artırıcı yönde etkili olabilir (Rodrik, 2008). İlaveten küresel ticarete rekabet edebilirliği artırmak için işgücünün eğitim seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir. Yüksek vasıflı işgücü, ihracata yönelik sektörlerde verimlilik artışına ve istihdam genişlemesine katkı sağlayacaktır (Helpman & Krugman, 1985).

İhracatın istihdam üzerindeki olumlu etkilerinin toplumun geniş kesimlerine yayılmasını sağlamak için KOBİ'lerin uluslararası pazarlara erişimini kolaylaştırıcı destek mekanizmaları oluşturulmalıdır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracata entegrasyonu, istihdamı artırıcı bir etkiye sahip olabilir (Eichengreen & Gupta, 2013). Kırılgan Beşli ülkeleri, dış ticaret açıkları ve finansal dalgalanmalara karşı daha kırılgan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, ihracatın sürdürülebilir istihdam artışına katkı sağlayabilmesi için makroekonomik istikrar politikalarının güçlendirilmesi gerekmektedir (Felbermayr et al., 2011).

Genel olarak, bu çalışma ihracatın Kırılgan Beşli ülkelerinde istihdam artışına katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Ancak, uzun vadede istihdam yaratıcı etkilerin korunabilmesi için ihracatın niteliğinin ve politikaların dikkatle tasarlanması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Akgün Güngör, H., & Yıldırım, S. (2018). Türkiye imalat sanayi alt sektörlerinde ihracatın istihdam esnekliği: Panel veri analizi. *Uluslararası İşletme ve Ekonomi Çalışmaları Dergisi*, 10(2), 45-67.
- Altay, N., & Yılmaz, M. (2016). Türkiye’de ihracat ve istihdam ilişkisi: 2005-2015 dönemi analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 85-102.
- Amiti, M., & Davis, D. R. (2012). Trade, firms, and wages: Theory and evidence. *The Review of Economic Studies*, 79(1), 1-36.
- Autor, D., Dorn, D., & Hanson, G. H. (2016). The China shock: Learning from labor market adjustment. *Annual Review of Economics*, 8(1), 205-240.
- Aydiner, C. (2016). Türkiye’de ihracat yapan firmaların istihdama etkisi: 2014 yılı verileriyle bir değerlendirme. *İktisat ve Kalkınma Dergisi*, 8(2), 23-39.
- Balassa, B. (1978). Exports and economic growth: Further evidence. *Journal of Development Economics*, 5(2), 181-189.
- Baltagi, B. H. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data*. John Wiley&Sons.
- Bernard, A. B., & Jensen, J. B. (1999). Exceptional exporter performance: Cause, effect, or both? *Journal of International Economics*, 47(1), 1-25.
- Berman, E., Bound, J., & Machin, S. (1998). Implications of skill-biased technological change: International evidence. *The Quarterly Journal of Economics*, 113(4), 1245-1279.
- Breusch, T. S. & Pagan, A. R. (1980). The Lagrange Multiplier Test And Its Applications to Model Specification in Econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Brambilla, I., Lederman, D., & Porto, G. (2012). Exports, export destinations, and skills. *American Economic Review*, 102(7), 3406-3438.
- Cirera, X., Fattal Jaef, R. N., & Maemir, H. B. (2020). Exporting and jobs: The impact of trade on employment and wages in developing countries. *World Bank Publications*.
- Eichengreen, B., & Gupta, P. (2013). The two waves of service-sector growth. *Oxford Economic Papers*, 65(1), 96-123.
- Ersungur, Ş. M., Özdemir, D., & Tığtepe, H. (2021). İhracatın istihdam üzerine etkileri: 1980-2018 dönemi OECD ülkeleri analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(1), 77-98.
- Felbermayr, G., Prat, J., & Schmerer, H. J. (2011). Globalization and labor market outcomes: Wage bargaining, search frictions, and firm heterogeneity. *Journal of Economic Theory*, 146(1), 39-73.
- Görg, H., & Strobl, E. (2002). Multinational companies and indigenous development: An empirical analysis. *European Economic Review*, 46(7), 1305-1322.

- Helpman, E., & Krugman, P. R. (1985). *Market structure and foreign trade: Increasing returns, imperfect competition, and the international economy*. MIT Press
- Kiyota, K. (2012). Exports and employment in China, Indonesia, Japan, and Korea. *Asian Economic Journal*, 26(3), 233-257.
- Krugman, P. (1980). Scale economies, product differentiation, and the pattern of trade. *American Economic Review*, 70(5), 950-959.
- Krugman, P., & Obstfeld, M. (2009). *International Economics: Theory and Policy*. Pearson Education.
- Konuk, T., & Engin, C. (2023). Mültecilerin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Seçili Göç Alan Ülkelere Dayalı Panel Veri Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 185-196. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1209557>
- Konuk, T. (2025). Turizm Gelirlerinin Yakınsaması: Mint Ülkeleri İçin Panel Birim Kök Testinden Kanıtlar. *Uluslararası Ekonomi Ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, 8(20), 73-83. <https://doi.org/10.58202/joecopol.1583852>
- Lee, E., & Vivarelli, M. (2018). The social impact of globalization in developing countries. *International Labour Review*, 157(3), 377-400.
- Rodrik, D. (2008). The real exchange rate and economic growth. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2008(2), 365-412.
- Rodrik, D. (2021). Globalization and labor markets: The case of industrialized vs. developing countries. *NBER Working Paper No. 28945*.
- Sunal, S., & Aykaç, A. (2005). Türkiye imalat sanayinde ihracat ve istihdam ilişkisi: 1993-2003 dönemi analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(2), 145-168.
- Westerlund, J. (2006). Testing for Panel Cointegration with Multiple Structural Breaks. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 68, 101-132.
- Van Biesebroeck, J. (2005). Exporting raises productivity in sub-Saharan African manufacturing firms. *Journal of International Economics*, 67(2), 373-391.
- Yerdelen, T. F. (2020). Panel Veri Ekonometrisi, Beta Yayınları, 5. Baskı, 413s
- Zengin Taşdemir, O. (2019). Türkiye’de ihracatın istihdam üzerine etkisi: 2003-2015 dönemi için bir analiz. *Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölümü Çalışma Raporları Serisi*.